Pannon Egyetem
Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

TÉZISFÜZET

MAYER GÁBOR

Magyarország településközi funkcionális kapcsolatainak komplex térszerkezeti indikátorokra alapozott feltáró elemzése

Doktori értekezés tézisei

Témavezetők:

Dr Beáta Bajzek, PhD
egyetemi docens

Dr. habil. Márton Péti, PhD
egyetemi docens

Veszprém
2026

Tartalom

1. Bevezetés 2
1.1. A téma aktualitása és a kutatási probléma meghatározása 2
1.2. Személyes motiváció és a dolgozat pozicionálása 3
1.3. A kutatás célkitűzései, gyakorlati relevanciája és nóvuma 4
1.4. A kutatást vezérlő kérdések és hipotézisek 5
2. Elméleti háttér és szakirodalmi áttekintés 7
2.1. A kutatás elméleti keretei 7
2.2. Térszerveződési elméletek evolúciója a hierarchiától a hálózatokig 8
2.3. A funkcionális térségek és vonzáskörzetek nemzetközi standardjai 8
3. Anyag és módszer 10
3.1. Releváns hazai kutatási előzmények értékelő elemzése 10
3.2. A térségi hatással bíró központok kiválasztásának kritériumrendszere 11
3.3. A vonzáskörzetek lehatárolásának és kombinált súlyozásának módszertana 14
4. Új eredmények 19
4.1. Az empirikus kutatások legfontosabb eredményei 19
4.2. Tudományos tézispontok 22
5. Téma jövőbeli kutatásának irányai 25
5.1. A kutatás eredményeinek szakpolitikai relevanciája 25
5.2. Jövőbeli kutatási irányok 25
6. A jelölt témában megjelent és közlésre elfogadott publikációi 28
7. Ábrajegyzék 29
8. Hivatkozások jegyzéke 30

1. Bevezetés

1.1. A téma aktualitása és a kutatási probléma meghatározása

A 2020-as évek elejére a közlekedési és kommunikációs technológiák rohamos fejlődése, a háztartások jövedelmi helyzetének átrendeződése, valamint a globális technológiai átalakulás alapjaiban írta felül a társadalom mindennapi térhasználati szokásait. Az urbanizációs és szuburbanizációs folyamatok új szakaszba léptek, aminek következtében az egyéni munkaerőpiaci, fogyasztási és kommunikációs pályák jelentősen kitágultak és összetettebbé váltak. Ezért a hagyományos földrajzi és adminisztratív értelemben vett települések egyre kevésbé értelmezhetők izolált egységekként; sokkal inkább olyan egybefonódó várostérségi településegyüttesekként jelen meg, amelyek határai már nem a jogi válaszvonalaknál, hanem a funkcionális sűrűsödési pontoknál húzódnak.

A regionális tudomány és a területi közigazgatás egyik legégetőbb kortárs problémája a területi illeszkedési hiányosságok jelensége: a merev, statikus adminisztratív határok és a dinamikusan lüktető, funkcionális terek közötti mélyülő szakadék. Míg a gazdasági szereplők és a lakosság mobilitása rugalmasan alkalmazkodik az infrastrukturális adottságokhoz, a közszolgáltatások és az államigazgatási egységek rendszere sokszor évtizedes, elavult adatokon alapuló struktúrákba kényszerül. Magyarországon ezt a feszültséget fokozza a városi rang „inflálódása” (elértéktelenedése) (Beluszky és Sikos, 2020): a rendszerváltás óta eltelt időszakban számos olyan település kapott városi címet, amely funkcionális értelemben nem rendelkezik érdemi térségi szervező erővel, így a városi jogállás és a funkcionális valóság konfliktusa a fejlesztéspolitika egyik neuralgikus pontjává vált.

A kutatás egyik fókuszát képező kis- és középvárosok helyzete azért is kritikus, mert a tudományos diskurzusban és a szakpolitikai tervezésben is kevesebb figyelem (attention gap) övezi őket (Porsche et al., 2019). A fejlesztési stratégiák jellemzően vagy a globálisan versenyképes metropoliszokra, vagy a rurális térségek felzárkóztatására koncentrálnak, miközben a településhierarchia középső szintje – amely a lakosság jelentős részének napi ellátásáért felel – gyakran módszertanilag láthatatlan marad. Jelen értekezés célja ezen hiányosság pótlása egy olyan multidimenzionális funkcionális modell megalkotásával, amely alkalmas a teljes országot lefedő, a lakosság napi térhasználati mintázataihoz igazodó funkcionális egységek azonosítására.

A téma aktualitását fokozza az az európai tervezés-módszertani paradigmaváltás, amely a merev közigazgatási határok helyett egyre inkább a rugalmas, úgynevezett „puha terek” (soft spaces) felé fordul. Miközben Európában terjed a funkcionális tervezési régiók gyakorlata, a hazai rendszerben ezen térségek kezelése gyakran esetleges, és jellemzően a központi kormányzat rövid távú, felülről vezérelt (top-down) fejlesztéspolitikai céljaihoz kötődik (Salamin, 2025). Bár a 2023. évi területfejlesztési törvény bevezette az ún. együtt kezelendő térség fogalmát, ígéretet téve a funkcionális várostérségek koordinációjára, a gyakorlatban még hiányzik az a stabil, adatalapú módszertan, amely ezeket a tereket nem a politikai szándék, hanem a valós társadalmi-gazdasági folyamatok alapján határolná le. Kutatásom éppen ezt a módszertani űrt kívánja betölteni.

1.2. Személyes motiváció és a dolgozat pozicionálása

A disszertáció témaválasztását és megközelítésmódját alapvetően határozza meg szakmai életutam és a közszolgálatban szerzett tapasztalataim. Korábbi területfejlesztési államtitkárként, valamint a szakpolitikai tervezésben és végrehajtásban eltöltött évek során közvetlenül szembesültem azzal a kihívással, amelyet a közigazgatási határok és a társadalmi-gazdasági valóság közötti feszültség jelent. A döntéshozói munka során világossá vált, hogy a hatékony területfejlesztés és a versenyképesség növelése elképzelhetetlen a funkcionális térségek mélyreható ismerete és az azokra építő beavatkozások nélkül.

Elkötelezett képviselője vagyok egy olyan, funkcionális térségekre érzékenyebb szakpolitikának, amely elszakad a megszokott „dobozokban” gondolkodástól, és a lakosság napi térhasználati szokásaihoz – ingázás, bevásárlás, közszolgáltatások igénybevétele – igazítja a fejlesztési források allokációját és a szolgáltatásszervezést. Motivációm kettős: egyrészt tudományos igénnyel, a legfrissebb adatokon (2022-es népszámlálás, Köznevelési Információs Rendszer (KIR) / Szakképzés Információs Rendszer (SZIR) adatbázisok, reprezentatív felmérések) támaszkodva feltárni Magyarország valós térszerkezetét; másrészt olyan gyakorlati hasznosíthatósággal bíró eredményeket prezentálni, amelyek közvetlenül beépíthetők a jövő területfejlesztési stratégiáiba.

A dolgozat tehát nem csupán tudományos szempontból hiánypótló, de szakpolitikai relevancia jegyében is született munka. Célom, hogy áthidaljam a tudományos modellek és a kormányzati döntéshozatal közötti szakadékot, bizonyítva, hogy a tudományosan

megalapozott, adatalapú térszemlélet a közjót szolgáló, hatékonyabb államműködés alapfeltétele.

1.3. A kutatás célkitűzései, gyakorlati relevanciája és nóvuma

A fenti előzményekre építve, de azok korlátait meghaladva, a disszertáció elsődleges célja egy olyan többdimenziós funkcionális modell megalkotása és alkalmazása, amely alkalmas a teljes országot lefedő, a 2020-as évek térhasználati realitásaihoz igazodó funkcionális egységek azonosítására. A disszertációban feltárt elméleti keretek és a nemzetközi szakirodalom áttekintése rávilágított arra, hogy a 21. századi településhálózatok dinamikája már nem írható le kizárólag a statikus közigazgatási határokkal, de a hagyományos, pusztán munkaerőpiaci ingázásra fókuszáló vonzáskörzet-modellekkel sem. A magyar településszerkezet elmúlt évtizedekben lezajlott átalakulása – a szuburbanizáció, a szolgáltató szektor térnyerése és a mobilitási szokások változása – új megközelítést tesz szükségessé. A hazai és nemzetközi szakirodalmi eredmények arra utalnak, hogy a települések valós térszervező ereje csak egy többdimenziós modell segítségével tárható fel hitelesen, amely a munkahelyi kapcsolatok mellett a lakosság fogyasztási szokásait (kiskereskedelem) és az állami ellátórendszerhez (közszolgáltatások) való hozzáférését is integrálja. A vizsgálat központi problémája az a feltételezett strukturális feszültség, amely a történelmileg rögzült adminisztratív jogállás és a társadalmi szinten nap mint nap megvalósuló funkcionális térhasználat között feszül.

A dolgozat tudományos nóvuma négy területen rögzíthető:

1. Adatfrissítés: elsőként használja fel a 2022-es népszámlálás friss adatait a funkcionális kapcsolatok rendszerszintű, Magyarország területét hézagmentesen lefedő újratérképezéséhez;
2. Dimenzióbővítés: szakítva a kizárólagos munkaerőpiaci fókusszal, a modell integrálja az oktatási célú mobilitást (KIR és SZIR adatok) és a napi élelmiszer-kiskereskedelem elérhetőségét (1000 m² feletti egységek), amelyek együttesen lefedik a lakossági utazási időráfordítások döntő többségét;
3. Lakossági prioritások: a közszolgáltatások vizsgálatát egy országos reprezentatív felmérésre alapozza, amely a lakosság által legfontosabbnak ítélt kulcsfontosságú szolgáltatásra fókuszál;

4. Hézagmentes lefedettség: olyan megközelítést alkalmaz, amely az ország teljes területét funkcionális vonzáskörzetekbe sorolja, ezáltal a perifériás térségek kapcsolatrendszerét is láthatóvá teszi.

1.4. A kutatást vezérlő kérdések és hipotézisek

Az elméleti kiindulópontok alapján, a feltárt tudományos hiányosságok betöltése és a magyar várostérségi rendszer pontosabb diagnózisa érdekében az alábbi **négy fő kutatási kérdés**t fogalmaztam meg:

(RQ1) Milyen valós térhasználati szokások által lehatárolt területegységek és központok azonosíthatók?

(RQ2) Hogyan módosítja a kizárólag munkaerőpiaci alapú (OECD-típusú) térszerkezeti képet a lakossági fogyasztás (kiskereskedelem) és a közszolgáltatások integrálása a modellbe? Milyen térszerkezeti mintázatokat tár fel a piac vezérelte kereskedelem és az állam vezérelte közszolgáltatás kettőssége?

(RQ3) Mennyiben fedik le a 2013-ban kialakított járási határok a 2020-as évek valós társadalmi-gazdasági vonzáskörzeteit? Azonosítható-e a közigazgatási és funkcionális terek inkoherenciája (szisztematikus adminisztratív-funkcionális eltérések), ahol a lakosság napi mobilitása tartósan átlépi az adminisztratív kereteket?

(RQ4) Biztosított-e a 30 perces elérhetőség elve szerinti alapvető szolgáltatási biztonság Magyarország teljes területén, vagy azonosíthatók olyan kritikus ellátáshiányos területek, ahol a funkcionális központok hiánya miatt sérül a területi kohézió?

Összhangban a fenti kutatási kérdésekkel, a disszertáció alapjául szolgáló feltételezéseimet az alábbi **hipotézisek**ben rögzítem:

H1: A kizárólag ingázásra alapozott modellek túlzottan hierarchikusak, ezáltal alulreprezentálják a vidéki térségek belső kohézióját. Ezzel szemben a kiskereskedelem és a közszolgáltatások bevonása egy sűrűbb, horizontálisabb hálózatot rajzol ki. Feltételezem, hogy a kereskedelmi funkció a munkaerőpiacinál jóval decentralizáltabb (több a központ), míg a közszolgáltatási hálózat a leghomogénebb, kiegyenlítő szerepet tölt be a térszerkezetben.

H2: Bár a járásszékhelyek és a funkcionális közszolgáltatási központok között erős az átfedés, a vonzáskörzetek határai mentén jelentős feszültségek azonosíthatók. A valós

funkcionális terek – különösen a nagyvárosi agglomerációkban és a megyehatárok mentén – dinamikusan átlépik a merev közigazgatási határokat. A járási rendszer a közszolgáltatásoknál jól vizsgázik, de a piaci folyamatok (munka, vásárlás) kezelésére a jelenlegi formájában túl merev keretet biztosít.

H3: A funkcionális lehatárolás rámutat, hogy az országban kettős térszerkezet érvényesül. Míg a nagyvárosi térségekben és a forgalmas közlekedési tengelyek mentén „funkcionális sűrűsödés" (versengő központok) jellemző, addig a belső és külső perifériákon kiterjedt ellátási fehér foltok azonosíthatók. Ezeken a területeken – különösen a kereskedelmi szolgáltatások esetében – a piacgazdasági racionalitás (méretgazdaságosság) felülírja a területi kiegyenlítés elvét, így a rurális térségek egy része az elvárható minimális időn kívül éri el a városközpontot.

2. Elméleti háttér és szakirodalmi áttekintés

2.1. A kutatás elméleti keretei

A dolgozat elméleti alapvetése a térszemlélet azon paradigmaváltásából indul ki, amely a statikus, közigazgatási alapú térfelosztás és a dinamikus, társadalmi-gazdasági interakciók által formált funkcionális terek közötti feszültséget vizsgálja. A hagyományos, merev határokkal operáló igazgatási térszerkezet egyre kevésbé képes leképezni a globális urbanizáció és a mobilis társadalom valóságát, ahol a helyek jelentőségét nem a ranglétra (jogállás), hanem a kapcsolati hálókban elfoglalt pozíció határozza meg. E dichotómia feloldása különösen égető a településhierarchia középső szintjén, ahol a szakirodalmi figyelem hiánya és a térbeli folyamatok komplexitása találkozik.

A nemzetközi urbanisztikai kutatások fősodrában az elmúlt évtizedekben a „metropolizáció” (nagyvárosiasodás) diskurzusa dominált, amely a globális nagyvárosokat tekintette a gazdasági növekedés kizárólagos motorjainak. Ezzel párhuzamosan a kis- és középvárosok (Small and Medium-Sized Towns – SMST) világa a tudományos érdeklődés perifériájára szorult. Ezt a jelenséget a szakirodalom találóan „SMST attention gap”-ként (kisvárosi figyelmi rés) írja le (Servillo et al., 2014; Fioretti et al., 2023; Kah, 2024). Jelen értekezés egyik fő célkitűzése ezen űr betöltése, feltételezve azt, hogy a magyar településhálózat stabilitása éppen ezen köztes szint funkcionális teljesítőképességén múlik.

A funkcionális terek vizsgálata során a dolgozat kiemelt figyelmet fordít a központ és vonzáskörzete közötti interakciók minőségére, túllépve a gravitációs modelleken. A policentrikus várostérségi rendszerekben ugyanis két, ellentétes irányú hatás formálja a települések fejlődési pályáját: az „agglomerációs árnyék” (agglomeration shadow) és a „méretkölcsönzés” (borrowing size) jelensége.

Az agglomerációs árnyék koncepciója arra a negatív versenyhelyzetre utal, amikor egy domináns nagyváros közelsége elszívja a kisebb települések erőforrásait, funkcióit és népességét, ezáltal a formálisan városi jogállású településeket funkcionális értelemben alvóvárossá vagy egyszerű lakófunkciójú szatellitté degradálja. Ezzel szemben a méretkölcsönzés elmélete (Alonso, 1973; Meijers és Burger 2017, 2022) egy pozitív hálózati hatást ír le: a kisebb városok, bár önmagukban nem rendelkeznek a kritikus tömeggel bizonyos szolgáltatások fenntartásához, a jó kapcsolódási lehetőségek révén

kölcsönözhetik a szomszédos nagyváros vagy a várostérségi hálózat előnyeit, így lakóik számára a népességszámuknál magasabb szintű életminőséget biztosíthatnak.

2.2. Térszerveződési elméletek evolúciója a hierarchiától a hálózatokig

A településhálózat-kutatás elméleti alapköve Walter Christaller (1933) központi hely elmélete (Central Place Theory), amely szerint a települések szigorú, hatszögletű hierarchikus rendben szerveződnek. Ezzel szemben a gravitációs modellek a települések közötti vonzerőt a newtoni tömegvonzás analógiájára vizsgálják (Reilly, 1929). A modern kutatásokban a fizikai távolságot felváltja az elérhetőség és az időtényező, amely alapján az OECD a regionális központokat jellemzően egy 30 perces elérési izokrónon belül határozza meg (OECD, 2024).

John Friedmann (1966) centrum-periféria modellje a területi egyenlőtlenségeket, míg Paul Krugman (1995) Új Gazdaságföldrajza a növekvő skálahozadékot és az agglomerációs előnyöket helyezi fókuszba. A 21. században az egyetlen domináns központra építő monocentrikus perspektívákat egyre inkább felváltják a policentrikus hálózati megközelítések (PUR – Policentric Urban Regions), ahol a települések kapcsolatai nemcsak vertikálisak, hanem horizontálisak is (Meijers et al., 2018).

2.3. A funkcionális térségek és vonzáskörzetek nemzetközi standardjai

A funkcionális várostérségek (Functional Urban Area – FUA) lehatárolásának nemzetközi standardját a Dijkstra és Poelman (2012, 2019) által kidolgozott OECD-EU módszertan adja, amely a városmag (legalább 50.000 fős lakosságú városi központ) és az ingázási övezet (ahol a dolgozók legalább 15%-a a magba ingázik) összességeként határozza meg a FUA-kat.

Bár a FUA-módszertan nemzetközileg elterjedt, komoly korlátai vannak a hazai alkalmazásban:

- Az egydimenziós fókusz: szinte kizárólag a munkaerőpiaci ingázásra támaszkodik, elhanyagolva az egyéb életviteli funkciókat (oktatás, kiskereskedelem).
- A rurális perifériák „fehér foltjai”: a szigorú 50.000 fős küszöb miatt az ország területének nagy része besorolatlan marad, láthatatlanná téve a kis- és középvárosok ellátó szerepét.

- A monocentrikus torzítás: nem képes leképezni a policentrikus agglomerációk belső tagozódását és az alközpontok (decentrumok) valós szerepét, mivel mindent beolvaszt a domináns magterületbe.

A hazai tapasztalatok (pl. Tóth és Nagy, 2013, 2024; Tóth, 2024) megerősítik, hogy az OECD 15%-os ingázási küszöbértéke a megnövekedett hazai mobilitás miatt túl alacsony, nem jelzi a szoros integrációt. Emiatt a hazai kutatók a szigorúbb (pl. 30%-os) küszöbök és a közúti időalapú elérhetőség (30 perces izokrón) alkalmazását szorgalmazzák.

3. Anyag és módszer

A kutatás módszertani felépítése a vizsgált jelenség természetéből adódóan kettős tagolású, ugyanakkor empirikus részében alapvetően kvantitatív orientációt követ. Az értekezés elméleti alapozása a korábban részletezett, kiterjedt szakirodalmi feltáráson és összehasonlító elemzésen nyugszik, amely kijelölte a vizsgálat kereteit.

A kutatás magvát képező empirikus elemzés alapvetően adatalapú: a magyar településhálózat valós térhasználatát, a funkcionális várostérségi központok feltérképezését, vonzástérségük lehatárolását és a szolgáltatási központok gravitációs zónáit kiterjedt statisztikai adatbázisokra építve vizsgáltam. A 2022-es népszámlálási adatok, a munkaerőpiaci ingázási mátrixok, valamint a geolokációs mobilitási adatok feldolgozása során alkalmazott matematikai-statisztikai eljárások (normalizálás, súlyozott interpoláció, klaszterezés) biztosítják az eredmények objektivitását és megismételhetőségét. Ez a kvantitatív megközelítés teszi lehetővé, hogy a dolgozat végén megfogalmazott szakpolitikai javaslatok ne csupán normatív elveken, hanem a valós térbeli áramlások számszerűsíthető tényein alapuljanak.

3.1. Releváns hazai kutatási előzmények értékelő elemzése

A hazai szakmai és közigazgatás-szervezési gyakorlatban több olyan mérföldkő azonosítható, amelyek módszertani tapasztalatait beépítettem a saját modellembe:

1. A Bibó-féle város-vidék szimbiózis (1986): Bibó a közigazgatási határok és a valós vonzáskörzetek összhangját hirdette. Két kulcselve az optimális megközelíthetőség (a közlekedési irányokhoz igazított lehatárolás) és a teljes lefedettség („minden vidéknek legyen városa”) voltak. Ahol ellátatlan terek adódtak, ott új központok kijelölését javasolta.
2. A kistérségi rendszer (1994-2004): Az eredeti 1994-es KSH lehatárolás (138 egység) még szigorú funkcionális elvekre épült (teljes lefedettség, stabilitás, vonzáskörzet-elv, többközpontúság). A 2004-es reform során azonban a politikai szempontok és az önkormányzati lobbi felülírták a módszertant, ami méretgazdaságossági torzulásokhoz, funkció nélküli „kvázi városok” kialakulásához és a nagyvárosi vonzást kizáró „lyukas zászló” effektushoz vezetett.
3. A VÁTI és az RKK 2010-es kutatása: A 113 Funkcionális Várostérséget (FVT) azonosító modell a helyi munkaerőpiaci rendszerekre (LLS) és komplex

funkcionális mutatókra épült. Korlátja az adatok elavultsága (2001-es adatok) és a megyehatárok kötelező tiszteletben tartása volt.

4. A HÉTFA járási lehatárolása (2011-2013): A 175 járást eredményező modell komplex központpotenciál-mutatót és dinamikus elérhetőségi modellezést alkalmazott, rögzítve, hogy a lakosság számára a 20 km-t (kb. 30 percet) meghaladó utazás komoly társadalmi költséggel jár. Korlátja, hogy elsősorban az állami/hivatali jelenlétre optimalizált, nem pedig a mindennapi életviteli funkciókra.

3.2. A térségi hatással bíró központok kiválasztásának kritériumrendszere

A funkcionális várostérségek lehatárolására irányuló kutatás első lépése a potenciális városi magok (központok) azonosítása. Bár a szakirodalomban történtek kísérletek a települések közötti elsődleges vonzási kapcsolatok feltárására előzetes központkijelölés nélkül is (Stoian et al., 2024), ezen modellek eredményei – különösen az agglomerált és perifériku s területeken – túlságosan széttagoltnak bizonyultak a koherens térszerkezet leírásához. Ez a tapasztalat megerősítette azt a módszertani alapvetést, hogy az erős funkcionális kapcsolatokkal jellemezhető térségek lehatárolását a potenciális központok előzetes azonosításával kell kezdeni.

A modell alulról építkező (bottom-up) jelleggel, három különböző funkcionális dimenzió mentén azonosította a várostérségi központokat:

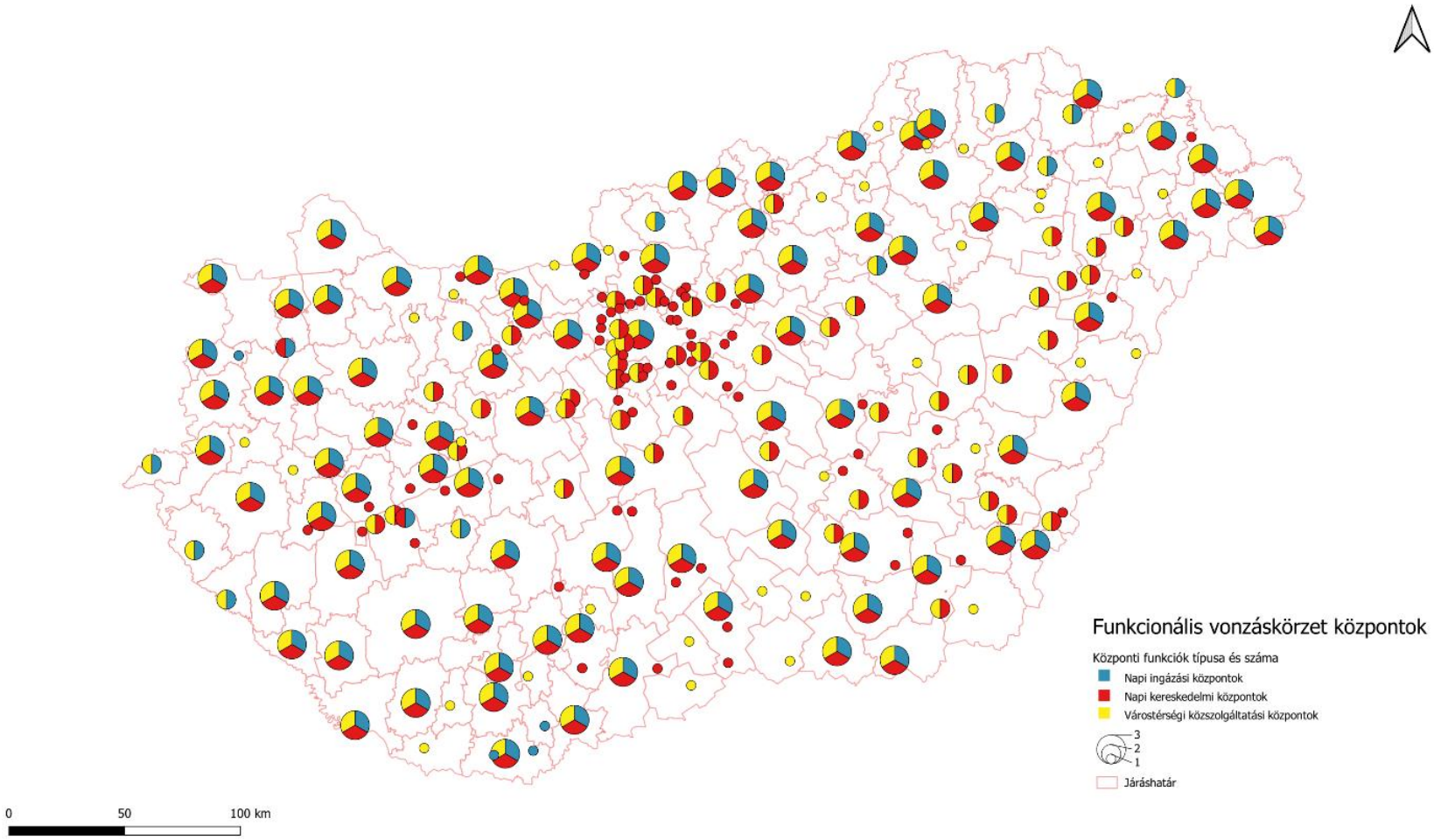
1. **Munkaerőpiaci és oktatási ingázási központiság (Ingázási dimenzió)**
   - Adatbázis: A KSH 2022. évi népszámlálásának teljes körű településközi ingázási mátrixa, kombinálva a diákok napi mobilitását rögzítő KIR és SZIR adatbázisok három tanévre (2020–2023) átlagolt beutazási adataival.
   - Kritérium:
     - Volumen: legalább 1000 fő napi szintű bejövő ingázó (munkavállaló és középiskolás diák).
     - Térségi hatókör: legalább öt másik település számára a vizsgált település a legerősebb (elsődleges) ingázási célpont. Ez kiszűri a nagy, de önmagukba zárt helyi piacokat és a klasszikus agglomerációs alvóvárosokat.
2. **Napi élelmiszer-bevásárláshoz kapcsolódó központiság (Kiskereskedelmi dimenzió)**

- **Adatbázis:** A KSH 2023. december 31-i állapotú, településsoros kiskereskedelmi üzlethálózati adatbázisa.
- **Kritérium:** Legalább egy, **1000 m²-t elérő vagy meghaladó bruttó alapterületű** élelmiszer-jellegű nagyáruház (hipermarket, szupermarket vagy diszkont) jelenléte a településen. Ez a méretküszöb garantálja a térségi jelentőségű, széles választékot és vonzerőt nyújtó piaci jelenlétet.

3. **Közszolgáltatási központiság (Szolgáltatási dimenzió)**
   - **Adatbázis:** A KTM szakpolitikai adatbázisai és a Századvég Zrt. 2023-as országos reprezentatív felmérése, amely meghatározta a lakosság által legfontosabbnak ítélt szolgáltatások körét.
   - **Kritérium:** A kijelölt **12 kulcsfontosságú várostérségi közszolgáltatásból legalább hat megléte** a településen.
     - Egészségügy*:* mentőállomás, járóbeteg-szakellátás, járásközponti háziorvosi ügyelet.
     - Oktatás: gimnázium, egyéb középfokú oktatási intézmény (szakközépiskola/technikum).
     - Rendvédelem és közigazgatás: rendőrkapitányság, hivatásos/önkormányzati tűzoltóság, kormányablak.
     - Szociális ellátás: család- és gyermekjóléti központ, fogyatékkal élők nappali ellátása, idősek otthona, hosszú távú/átmeneti intézményi ellátás.
4. **A komplex funkcionális várostérségi központok szintetizálása**

A három dimenzió kereszttáblás elemzése alapján az a **151 település** minősül komplex funkcionális várostérségi központnak (FVK), amely a fenti három kritérium közül **legalább kettőt egyidejűleg teljesít**. Ez a lehatárolás biztosítja a stabil térségi horgonyok azonosítását és az egyenletes országos lefedettséget (1. ábra).

1. ábra: A 151 azonosított funkcionális városközpont és egyéb, monotípus központi jellegű település (Budapest 23 kerületét egy egységnek tekintve)

Forrás: Mayer et al., 2026

3.3. A vonzáskörzetek lehatárolásának és kombinált súlyozásának módszertana

A vonzáskörzetek lehatárolása a legerősebb kapcsolat elvén alapul, biztosítva a hézagmentes lefedettséget: minden települést ahhoz az FVK-hoz rendelünk, amely felé a legintenzívebb funkcionális kapcsolatot mutatja.

- Ingázási vonzáskörzet: A normalizált (Min-Max) ingázási arányok alapján, összesen 6269 településközi reláció vizsgálatával határolható be a legerősebb munkaerőpiaci/oktatási irány.
- Kiskereskedelmi vonzáskörzet: 30 perces utazási időkorláton belül a leggyorsabb közúti elérési idő (GeoX-OSRM modellezés alapján) normalizált és invertált értéke. Több elérhető központ esetén a vonzerő a versengő láncok között megoszlik (újraelosztott súlyozás).
- Közszolgáltatási vonzáskörzet: Additív modell, amely azt méri, hogy a kiterjesztett 16 közszolgáltatás közül hánynak az elérése tekintetében jelenti az adott központ a leggyorsabb úti célt a vizsgált településről. (A 16 szolgáltatás a fenti 12-n túl kiegészül a háziorvossal, fogorvossal, gyógyszertárral és a postával, elkerülendő a kényszerített hozzárendelés torzítását).

A kompozit vonzerő-index (FCA_i)

A három elkülönült dimenziót a **kompozit vonzerő-index (Functional Connection Assessment – FCA_i)** egyesíti:

$$FCA_i = I_w * I_i^* + R_w * R_i^* + S_w * S_i^*$$

ahol:

$$I_i^* = \frac{\left(I_{\text{i}} - \min(I)\right)}{\max(I) - \min(I)}$$

$$R_i^* = \left[1 - \frac{Ri - \min(R)}{\max(R) - \min(R)}\right] \times \frac{R_{\text{i}}}{\sum R}$$

$$S_i^* = \frac{(S_{\text{i}} - \min(S))}{\max(S) - \min(S)}$$

Ii, R_i, S_i az ingázás, kiskereskedelem és szolgáltatások normalizált, [0,1] tartományba eső értékei a település-központ relációban.

Az összetevők súlyai (I_w, R_w, S_w) a tevékenységek valós társadalmi súlyát (időbeli ráfordítását) tükrözik, amelyet országos reprezentatív időmérleg- és viselkedési

felmérések alapján kalibráltam a *tömeg* (m_x), *gyakoriság* (f_x) és *átlagos elérési idő* (a_x) szorzataként:

$$w_x = m_x * f_x * a_x/100$$

Magyarország esetében a súlyszámok értéke a következő: $I_w = 3.74$, $R_w = 1.02$, and $S_w = 0.36$, amely a 8391 vizsgált vonzott település–vonzásközpont relációban a [0; 5,12] tartományba eső FCA pontszámokat eredményez.

Az így nyert komplex településközi vonzerőértékek a korábbi tanulmányoknál jóval árnyaltabb képet adnak a magyar városhálózat valós erővonalairól.

Mivel egy átlagos magyar település 2,66 funkcionális központhoz kapcsolódik valamilyen szinten, a modell képes feltárni az átfedő, hálózatos mintázatokat is. Az egyes települések elsődleges vonzásközpontjának (a legerősebb kapcsolatnak) azonosítása azonban elengedhetetlen a közigazgatási tervezés számára.

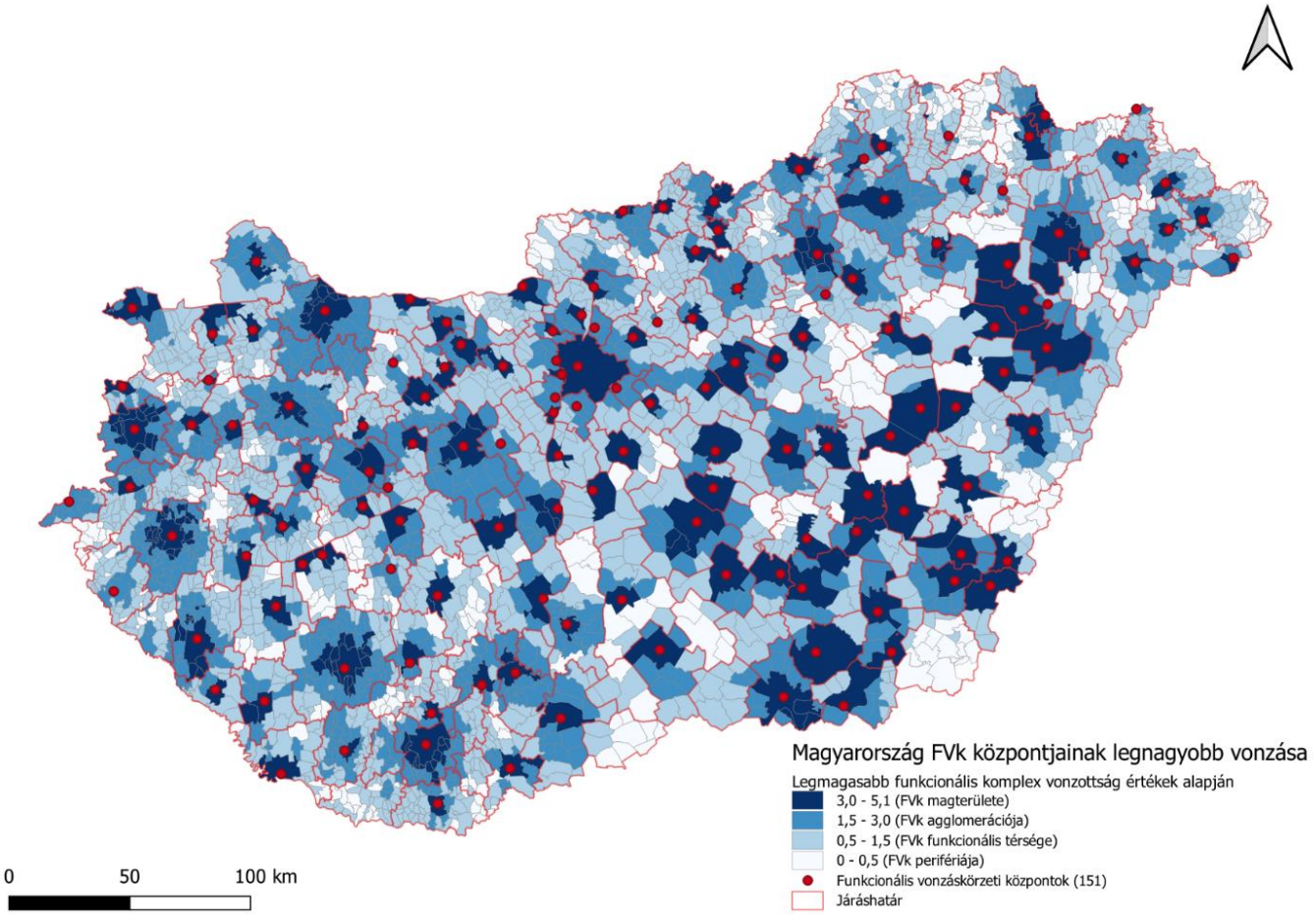
Az FCA-értékek (vonzerő-index) alapján a város–vidék interakciók négy markáns minőségi szintje rajzolódik ki.

1. **magterületek (FCA > 3,0)**: ez a szint a teljes és szerves integrációt jelöli. Ahol az index eléri ezt az értéket, ott az ingázás jellemzően 50% feletti, és a lakosok szinte minden szolgáltatást a központban érnek el a leggyorsabban. Az aprófalvas térségekben ez a zóna a közigazgatási határokon átnyúló, de funkcionálisan egységes települést jelöli;
2. **klasszikus agglomeráció (FCA > 1,5)**: ezek a kapcsolatok jelölik ki a valódi elővárosi gyűrűket. Jellemzőjük a 30% feletti ingázás és a legtöbb szolgáltatás gyors elérhetősége. Ezen a szinten válik szembetűnővé az erősebb gazdasági központok (pl. Győr, Debrecen) léptékváltó kiterjedése. Figyelemre méltó jelenség, hogy Budapest gravitációja ezen a szinten a vártnál kevésbé domináns, mivel vonzáskörzetét a környező alközpontok (pl. Érd, Gödöllő) és a szomszédos gazdasági erőközpontok sikeresen megosztják;
3. **funkcionális vonzáskörzet (FCA > 0,5):** ez a szint jelöli a tágabb értelemben vett vonzáskörzet határát. Az ingázás itt még eléri a 15%-os küszöböt, de a kereskedelmi és közszolgáltatási orientáció már szóródik (több központ felé irányul). Ez a legkiegyensúlyozottabb zóna, ahol a „nagyok” torzító hatása mérséklődik;
4. **perifériás zónák (FCA < 0,5):** a gyenge kötődésű területek kirajzolják azokat a térségeket, amelyek (még) nem integrálódtak szervesen a városi rendszerekbe. E

zónák mintázata részben egybeesik a komplex elmaradottság területi jellemzőivel, ám a kapcsolat nem lineáris. Míg Északnyugat-Magyarországon a funkcionális periféria gyakran fejlett (önálló) vidéki térséget takar, addig Délnyugat- és Északkelet-Magyarországon a periférikus, elmaradott falvak gyakran erősebb funkcionális kohéziót (függőséget) mutatnak a helyi kisvárosi központokkal, mint a fejlettebb régiók települései.

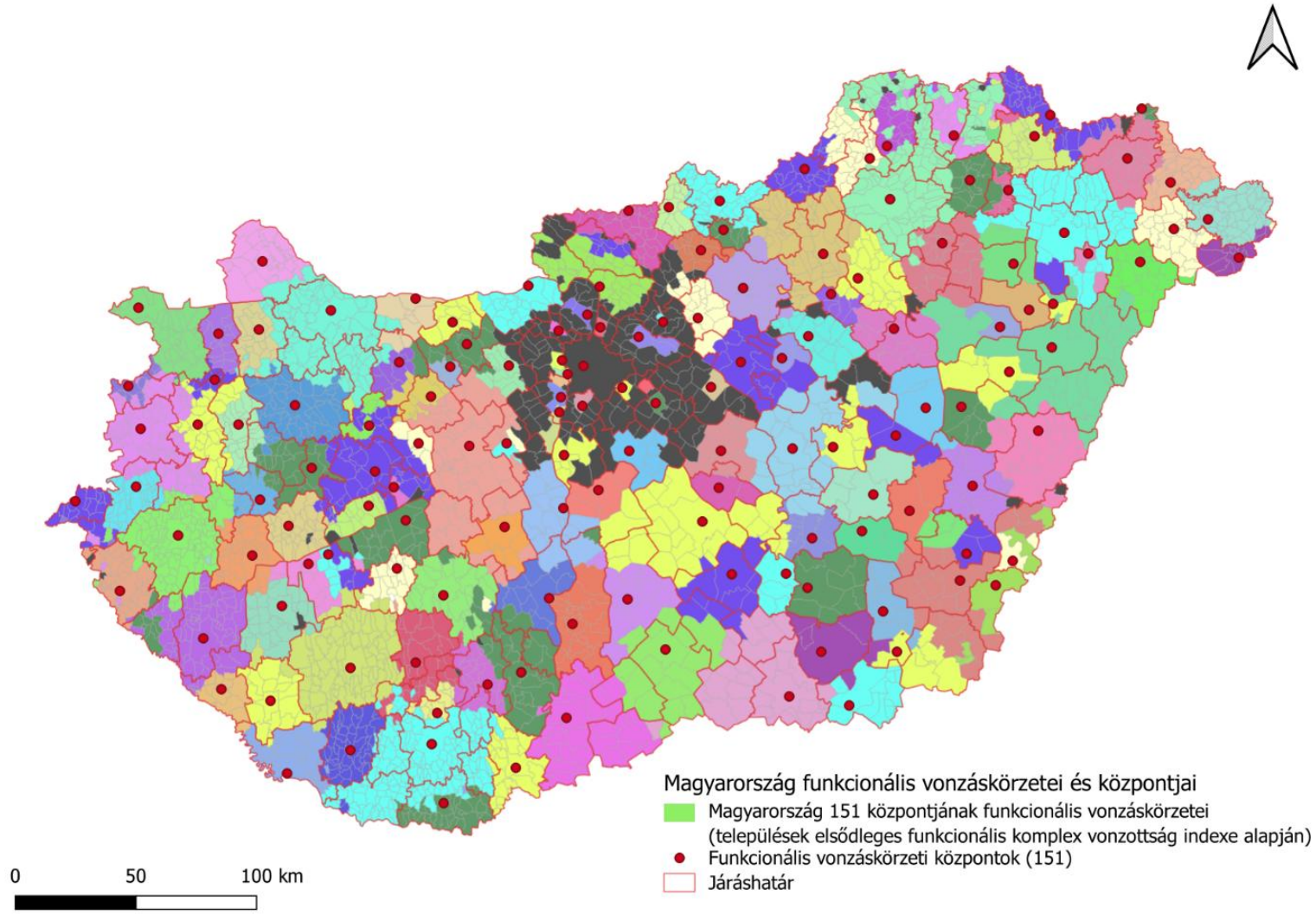
Ha az elsődleges vonzerő alapján minden települést térképezünk, egy hézagmentes, az egész országot lefedő hálózatot kapunk (2.-3. ábra).

2. ábra: A 151 azonosított vonzásközpont elsődleges vonzottsági értékei

Forrás: Saját kalkuláció, komplex (KSH, érintett minisztériumok, valamint a Lechner Tudásközpont által szolgáltatott) adatkészlet alapján (Orbán et al., 2026)

3. ábra: Magyarország elsődleges funkcionális vonzáskörzetei

Forrás: Saját szerkesztés a KSH, az érintett minisztériumok és a Lechner Tudásközpont adatai alapján (Orbán et al., 2026)

4. Új eredmények

4.1. Az empirikus kutatások legfontosabb eredményei

A kutatás feltárta a hazai térszerkezet kettős természetét: a munkaerőpiaci, kiskereskedelmi és közszolgáltatási funkciók integrálásával kirajzolódott Magyarország 151 valódi funkcionális várostérsége, amely jelentősen árnyalja a korábbi, kizárólag ingázásra alapozott modelleket. Az eredmények igazolják, hogy míg az állami fenntartású közszolgáltatások hálózata viszonylagos területi stabilitást és kiegyenlítést mutat, addig a piacvezérelt funkciók – a kereskedelem és a foglalkoztatás koncentrációja mélyíti a központ-periféria ellentétet. A vizsgálat számszerűsítette a 2013 ban rögzített járási határok és a 2020-as évek valós társadalmi mobilitása közötti szisztematikus inkoherenciát, különösen a dinamikus agglomerációs térségekben. A kutatási eredményeknek köszönhetően beazonosíthatóvá váltak azok a járásszékhely települések, amelyek központi szerepüket nem kielégítően töltik be, valamint azon nem járásszékhely városok is, amelyek funkcionális központi szerepe egyértelmű. Kirajzolódott az agglomerációs árnyék és a kölcsönzött méret jelenségének magyarországi megjelenése, egy lényegesen szofisztikáltabb képet mutatva a hazai városhálózatról. Végezetül a modell azonosította azokat a kritikus ellátási árnyékzónákat, ahol a 30 perces elérhetőség elve piaci és infrastrukturális okokból jelenleg nem érvényesül, veszélyeztetve a vidéki térségek megtartó erejét.

A 151 azonosított funkcionális vonzásközpont puszta felsorolása, de a kutatási dimenziók (ingázási, kereskedelmi, illetve közszolgáltatási központiság) teljesülése szerinti kategóriákba sorolása sem ad választ a hazai térszerkezet mélyebb egyenlőtlenségeire. Bár e települések mindegyike rendelkezik térségi vonzerővel, a köztük tátongó demográfiai, gazdasági és munkaerőpiaci szakadékok felvetik egy objektív indikátorokon alapuló, funkcionális kategória-rendszer felállításának szükségességét. A kutatás ezen fázisában a központok tipizálása két lépcsőben történt meg, amelynek során a kezdeti, tisztán statisztikai küszöbértékeket alkalmazó modellt egy finomított, a térbeli anomáliákat is kezelő többváltozós "vízesés-modell" váltotta fel.

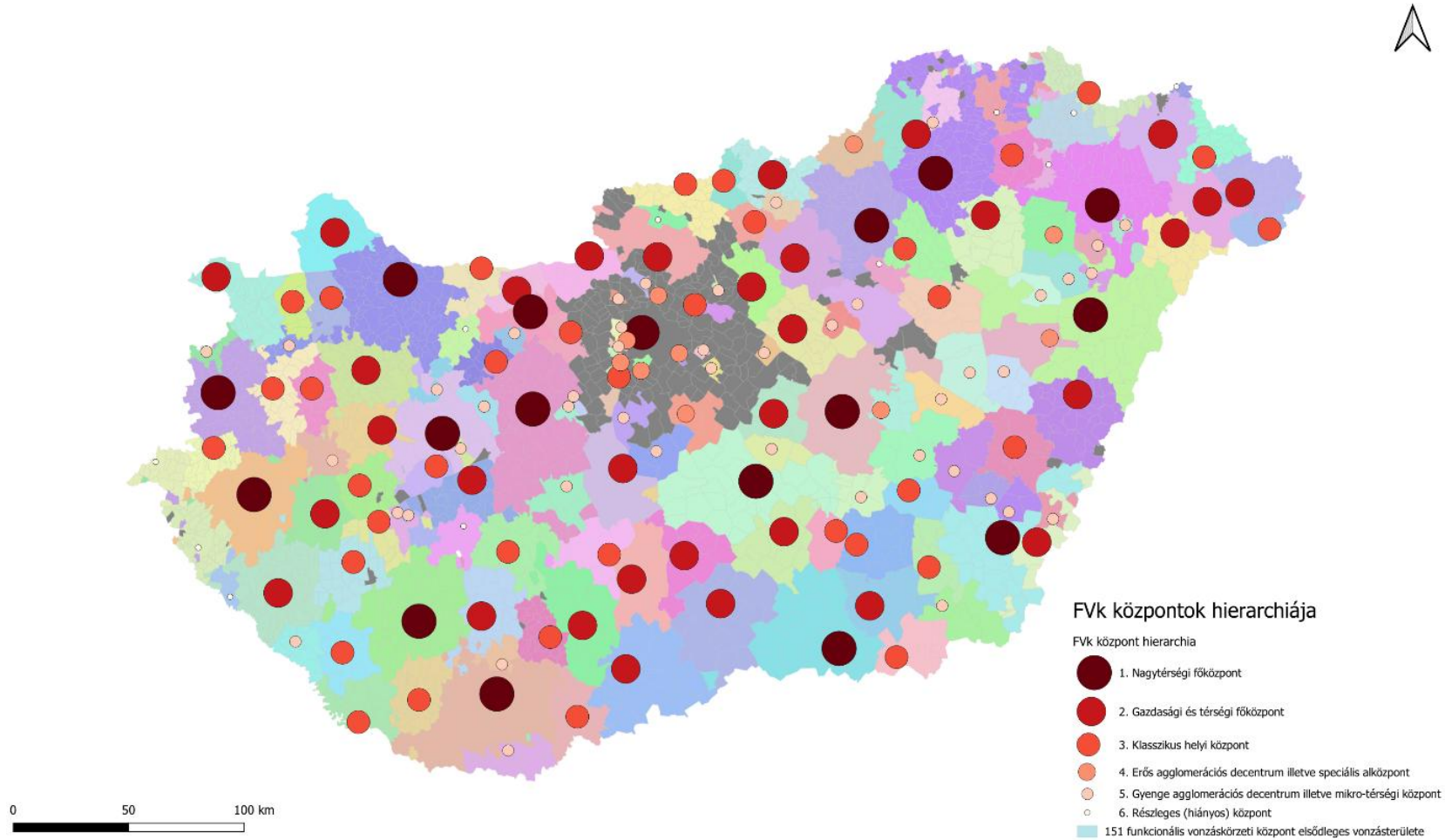
A modell futtatása és a dimenziók szintézise alapján Magyarország új, funkcionális térszerkezeti képe az alábbiak szerint foglalható össze:

- Nagytérségi főközpont (17 város): Budapest és a legjelentősebb vidéki gazdasági-igazgatási központok (vonzott népesség > 90.000 fő, beingázók > 15.000 fő).

- Gazdasági és térségi főközpont (32 város): A vidéki térszerkezet stabil tartópillérei (vonzott népesség > 40.000 fő, pozitív ingázási egyenleg).
- Klasszikus helyi központ (36 város): Hagyományos kisvárosi horgonyok (vonzott népesség > 15.000 fő, pozitív ingázási egyenleg, legalább 2 ellátott település).
- Erős agglomerációs decentrum illetve speciális alközpont (10 város): Masszív szolgáltatási és munkahelyi bázisok a nagyvárosi magok árnyékában, többnyire negatív vagy kiegyenlített ingázási egyenleggel (pl. Érd, Budaörs, Gödöllő, Hajdúszoboszló).
- Gyenge agglomerációs decentrum illetve mikrotérségi központ (45 város): Kisebb lakosságszámú, helyi szinten mégis fontos ellátó szerepkörű egységek.
- Részleges (hiányos) központ (11 város): Olyan, többnyire járásszékhely szerepű kisvárosok, amelyekből a kiskereskedelmi funkció (1000 m² feletti egység) hiányzik, de közigazgatási vagy oktatási szempontból még mutatnak bizonyos térségi szerepet (pl. Encs, Letenye, Sárospatak).

A 151 funkcionális központ többdimenziós funkcionális megközelítésből táplálkozó rendszerezése egy összetett, többszintű, a szintek közötti interakciókkal átszőtt térszerkezetet rajzol ki (4. ábra).

4. ábra: A 151 funkcionális központ kategóriák szerint

Forrás: saját szerkesztés

4.2. Tudományos tézispontok

T1. TÉZISPONT

A kiskereskedelmi és közszolgáltatási dimenziók integrálása a területi modellekbe – meghaladva a kizárólag ingázásra fókuszáló nemzetközi standardokat (pl. OECD FUA) – egy lényegesen sűrűbb, horizontálisabb és a lakosság valós életvitel-alapú térhasználatát pontosabban leíró hálózati struktúrát rajzol ki.

A tisztán munkaerőpiaci ingázásra építő modellek túlzottan szelektívek és hierarchikusak, aminek következtében a kisvárosi és rurális térségek kohéziós ereje láthatatlan marad. A modell bizonyította, hogy a piacvezérelt kiskereskedelem és az állam által koordinált közszolgáltatások bevonása kiegyensúlyozza ezt a képet.

Az empirikus adatok igazolták, hogy a kiskereskedelmi központok hálózata (204 település) a leginkább decentralizált, szorosan követve a lakossági vásárlóerőt és a népsűrűséget. Ezzel szemben a közszolgáltatási hálózat (183 település) – a területi ellátási kötelezettség és a normatív szabályozás okán – a legegyenletesebb eloszlású, mintegy homogén biztonsági hálót feszítve ki az ország rurális hátországai felett.

A három dimenzió szintéziseként előálló komplex modell láthatóvá tette azokat a perifériikus helyzetű, de a vidék ellátásában horgonyként működő kisvárosokat (pl. Sátoraljaújhely, Szentes, Mohács), amelyek mérsékeltebb ingázási vonzerejük ellenére a mindennapi szolgáltatások elengedhetetlen lokális csomópontjai.

T2. TÉZISPONT

A magyar településhálózatban a városi rang funkcionálisan devalválódott (jogi infláció): a 348 hivatalos városból mindössze 151 rendelkezik valós térszervező erővel. Az adminisztratív határok és a funkcionális terek közötti inkoherencia a 2013-as járási rendszerben is kimutatható: 36 járásszékhely funkcionálisan kiüresedett, miközben 12 nem járásszékhely település egyértelmű térségi központként működik.

A kutatás számszerűsítette a formális jogállás és a valós térszervező képesség közötti mélyülő szakadékot. A 348 jogi státuszú város közül közel 200 nem képes érdemi vonzást gyakorolni a környezetére, mivel mögöttük nem áll sem minimális ingázási volumen

(1000 fő), sem legalább 5 küldő település, sem megfelelő kiskereskedelmi és közszolgáltatási koncentráció.

A közigazgatási inkoherencia a járási rendszerben is tetten érhető. A 36 „kieső" járásszékhely (pl. Baktalórántháza, Kistelek, Mezőkovácsháza, Tiszakécske) bár a közigazgatási és közszolgáltatási kritériumoknak jól megfelel az állami intézménytelepítés révén (gyakran 10/12-es index), a piaci (kiskereskedelmi) és a munkaerőpiaci teszteken elbukott. Ezek a települések tehát kizárólag adminisztratív úton fenntartott központok, valós társadalmi-gazdasági vonzás nélkül.

Ezzel szemben 12 nem járásszékhely város (pl. Budaörs, Százhalombatta, Törökbálint mint agglomerációs decentrumok, vagy Balatonboglár, Balatonlelle mint turisztikai bázisok) a piaci és organikus fejlődés révén olyan komplex funkcionális potenciált épített ki, amely alapján megkerülhetetlen, többdimenziós térségi horgonnyá váltak.

T3. TÉZISPONT

Magyarország térszerkezetét mélyülő kettősség jellemzi: a monocentrikus, elsődleges vonzások mentén kiterjedt ellátási „fehér foltok" (perifériku árnyékzónák) azonosíthatók, azonban a lakosság rugalmas, policentrikus térhasználata (a másodlagos központok igénybevétele) egyfajta funkcionális védőhálóként tompítja a piaci alapú területi egyenlőtlenségeket, a biztonságos, 30 percen belüli ellátási zónába vonva a népesség döntő többségét.

Amennyiben a térhasználatot szigorú, monocentrikus modellben vizsgáljuk (minden települést kizárólag a legerősebb kapcsolatához rendelve), a belső és külső perifériákon kiterjedt, 30 perces elérhetőségen kívül eső ellátási fehér foltok azonosíthatók. Ezeken a területeken a piaci racionalitás és a méretgazdaságosság felülírja a területi kiegyenlítés elvét, veszélyeztetve a vidéki terek megtartó erejét.

A valós társadalmi térhasználat azonban rugalmas és többirányú. Amikor a modellbe beépítettem a másodlagos (de 90 perces elérhetőségen belüli) funkcionális kapcsolatokat, bebizonyosodott a policentrikus térhasználat stabilizáló szerepe. A rugalmas modellben a saját járásszékhelyhez való funkcionális kötődés aránya 7,46 millió főről 8,12 millió főre emelkedett, igazolva, hogy a járásszékhelyek mint másodlagos horgonyok továbbra is meghatározóak.

A rugalmas térhasználat figyelembevételével az ellátási hiányterületek drasztikusan lecsökkentek: az extrém, 90 perces elérhetőségen kívül élők száma 18 ezer főről alig 50 főre mérséklődött, miközben több százezer perifériku lakos került be a biztonságos, 30 perces elérhetőségi zónába, igazolva a többszintű városhálózat rejtett társadalmi védőháló funkcióját.

5. Téma jövőbeli kutatásának irányai

5.1. A kutatás eredményeinek szakpolitikai relevanciája

A disszertáció eredményei közvetlen szakpolitikai muníciót szolgáltatnak a hazai területfejlesztés és területi tervezés számára. A hazai gyakorlatban az utóbbi időszakban megfigyelhető egyfajta visszaműszakiasodás, amelyben a társadalmi-gazdasági folyamatok érdemi menedzselése helyett a fizikai beruházások és a forrásallokáció (allokatív tervezés) dominál. Ez a „felszínes tanulási" (thin learning) modell az európai elveknek való formális megfelelést (window dressing) részesíti előnyben a valós strukturális reformokkal szemben (Salamin és Péti, 2025).

A dolgozatban bemutatott multidimenzionális modell bizonyítja, hogy a települések valós életképessége és a lakosság életminősége a várostérségi szintű funkcionális kapcsolatrendszerek minőségén múlik. Az eredmények közvetlenül hasznosíthatók az alábbi területeken:

1. Az „együtt kezelendő térségek" lehatárolása: A 2023. évi területfejlesztési törvény által bevezetett új kategória valós tartalommal és egzakt határokkal tölthető meg az FCA-index által azonosított funkcionális vonzáskörzetek alapján, elszakadva a politikai alkuk szülte ad-hoc kiemelt térségektől.
2. Közszolgáltatások racionális szervezése: A kieső 36 járásszékhely és a bekerülő 12 nem székhely város esete rávilágít, hogy a szolgáltatások telepítésekor a merev közigazgatási határok helyett a lakosság valós, 30 perces elérhetőségi és fogyasztói szokásait kell alapul venni.
3. Területi célzott forráselosztás: A piacgazdasági és állami funkciók eltérő térbeli logikájának megértése segít a célzott, helyalapú (place-based) fejlesztési programok kidolgozásában, különösen a periférikus ellátási árnyékzónák kezelésében.

5.2. Jövőbeli kutatási irányok

Bár az értekezés megbízható és adatalapú képet ad a magyar térszerkezetről, kijelöli azokat a szükséges módszertani és elméleti irányokat is, amelyek a kutatás továbbfejlesztését igénylik:

1. A települések „cselekvési képességének" (Capacity to Act) vizsgálata

A statisztikailag azonosított 151 funkcionális központ megléte önmagában nem garantálja azok fenntarthatóságát. A jövőbeli kutatások kiemelt feladata annak mérése, hogy a

központok – különösen a perifériás helyzetű kisvárosok – rendelkeznek-e a megfelelő intézményi kapacitásokkal (institutional capacity) a rájuk háruló térségi ellátó és koordinációs szerep betöltéséhez (Böhme et al., 2022). A cselekvési képesség vizsgálatának ki kell terjednie:

- A pénzügyi és külső forrásmobilizálási kapacitásokra.
- A döntéshozatali autonómia és a jogi hatáskörök kereteire.
- A határokon átnyúló és helyi szintű együttműködési képességekre.
- A helyi vezetés stratégiai és adaptív döntéshozatali menedzsmentjére a zöld és digitális átmenet korában.

2. Vegyes módszertanú (mixed-methods) megközelítések alkalmazása

A valós vonzottsági viszonyok és a központhoz való kötődés mélysége szofisztikáltabb társadalmi jelenség annál, mint amit a puszta ingázási volumenek vagy a statisztikai intézmény-ellátottsági adatok maradéktalanul leírhatnak. A jövőbeli kutatásoknak a kvantitatív modelleket kvalitatív mélyfúrásokkal (mélyinterjúk, esettanulmányok, lakossági attitűd- és helykötődési vizsgálatok) kell ötvözniük. Ez lehetővé teszi a lakosság szubjektív térérzékelésének és a szolgáltatások valós *minőségének* és válaszképességének értékelését is.

3. A közösségi közlekedéssel való elérhetőség vizsgálata

A disszertáció keretein belül – a kutatás fókuszáltsága és az adatmodellezés terjedelmi korlátai miatt – tudatosan a legrövidebb közúti (személygépjárműves) elérési idők vizsgálata történik. Erre alapozva modell a legközvetlenebb mobilitási potenciált mutatja meg a mai magyar társadalomban. A közösségi közlekedés bevonása egy komplex dimenzióváltást jelenthet, hiszen ott nemcsak a térbeli távolság, hanem az időbeli kötöttség (menetrendek, átszállási idők, járatsűrűség) is kritikusan módosítja a mátrixot.

Ennek a jövőbeli fejlesztésnek számos szakpolitikai hozadéka lenne a zöld átállás szempontjából. A közúti és a tömegközlekedési mátrixok egymásra vetítésével ugyanis azonosíthatóvá válnának a közösségi közlekedés területi minimum elvárásainak hiányzónái – vagyis azok a térségek, amelyek személyautóval a 30 perces szintidőn belül kapcsolódnak a központjukhoz, de tömegközlekedéssel elszigeteltek.

Egy ilyen kiegészítő vizsgálat már valóban közvetlen, adatalapú támogatást nyújthatna az EU Green Deal célkitűzéseihez illeszkedő hazai fenntartható terület- és vidékfejlesztési és közösségi közlekedés-szervezési (szolgáltatás-megrendelői) döntésekhez, egy fenntarthatóbb, társadalmilag igazságosabb és a vidék szolgáltatás-megtartó erejét is biztosító térszerkezetet kirajzolva a terület- és vidékfejlesztés számára

4. A magyar államhatárokon túli funkcionális körzetek vizsgálata

A kutatás talán egyik legrelevánsabb jövőbeli kiterjesztési feladata a határokon túli funkcionális körzetek integrált vizsgálata, hiszen a trianoni határok által kettévágott, egykor szerves vonzáskörzetek (ahol például Esztergom elvesztette potenciális vonzáskörzetének 65%-át, vagy Komárom térsége két fél-vonzáskörzetre szakadt) az EU-integráció és az átjárható határok révén napjainkban organikus módon, a lakosság napi térhasználata (bottom-up folyamatok) által újjáélednek.

6. A jelölt témában megjelent és közlésre elfogadott publikációi

A doktori értekezés alapjául szolgáló, a multidimenzionális módszertan kidolgozását, a központok azonosítását és a vonzáskörzetek lehatárolását bemutató tudományos eredmények a nemzetközileg elismert, Scopus adatbázisban indexelt, **Regional Statistics valamint Deturope** folyóiratokban jelentek meg:

Mayer, G., Orbán, K., Berkes, J., Mezei, K., & Navracsics, T. (2026). Defining daily space use patterns in Hungary: Identification of functional urban centres with a multidimensional methodology. *Regional Statistics*.

Orbán, K., **Mayer, G.**, Mezei, K., Berkes, J., & Navracsics, T. (2026). Defining daily space use patterns in Hungary: Mapping functional catchment areas. *Regional Statistics*.

Mayer, G., és Mezei, K. (2025). Old and New Challenges in Regional Development – Comparative Analysis of European Regional Development Policy Approaches to Identifying Beneficiary Regions. DETUROPE - The Central European Journal of Regional Development and Tourism, 17(3), 50-74

Nyilatkozat: A fenti, társszerzős publikációkban bemutatott elméleti és módszertani fejlesztések a jelölt koncepcionális iránymutatásával és főszerzőségével/meghatározó hozzájárulásával jöttek létre. A disszertációban szereplő következtetések, a hipotézisek önálló tesztelése és a kapott eredmények szakpolitikai szintézise a jelölt önálló szellemi termékei.

7. Ábrajegyzék

1. ábra: A 151 azonosított funkcionális városközpont 13

2. ábra: A 151 azonosított vonzásközpont elsődleges vonzottsági értékei 17

3. ábra: Magyarország elsődleges funkcionális vonzáskörzetei 18

4. ábra: A 151 funkcionális központ kategóriák szerint 21

8. Hivatkozások jegyzéke

Alonso, W. (1973). Urban Zero Population Growth. Daedalus, 102(4), 191–206.

Beluszky, P., & Sikos T., T. (2020). Városi szerepkör, városi rang. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Bibó, I. (1986). Közigazgatási területrendezés és az 1971. Évi Településhálózat-fejlesztési Koncepció. In I. Bibó (Ed.), Válogatott tanulmányok, III. kötet (pp. 141–294). Magvető Kiadó.

Böhme, K., Toptsidou, M., Gløersen, E., Corbineau, C., Dallhammer, E., Gaupp-Berghausen, M., Gorny, H., Messinger, I., Mollay, U., Münch, A., & Neugebauer, W. (2022). Small urban areas: a foresight assessment to ensure a just transition. European Committee of the Regions. https://doi.org/10.2863/12304

Christaller, W. (1933). Die Zentralen Orte in Süddeutschland: Eine Ökonomisch-Geographische Untersuchung Über Die Gesetzmäßigkeit Der Verbreitung Und Entwicklung Der Siedlungen Mit Städtischen Funktionen. Jena: Gustav Fischer.

Dijkstra, L., & Poelman, H. (2012). Cities in Europe: The new OECD-EC definition (Regional Focus No. 01/2012). European Commission.

Dijkstra, L., Poelman, H., & Veneri, P. (2019). The EU-OECD definition of a functional urban area (OECD Regional Development Working Papers No. 2019/11). OECD Publishing.

Fioretti, C., Saraceno, P., Perpiña Castillo, C., & Testori, G. (2023). Policy Atlas of Sustainable Urban Development for Small Urban Areas. Publications Office of the European Union, Luxembourg. doi:10.2760/64829.

Kah, S. (2024). *The Rise of the Small Town: Policies for Small and Medium-Sized Towns* (EoRPA Report 24/2). European Policies Research Centre, University of Strathclyde.

Meijers, E., & Burger, M. (2017). Stretching the concept of ‘borrowed size’. Urban Studies, 54(1), 269–291.

Meijers, E., & Burger, M. (2022). Small and medium-sized towns: out of the dark agglomeration shadows and into the bright city lights? In H. Mayer & M. Lazzeroni (Eds.), A Research Agenda for Small and Medium-Sized Towns (pp. 23–38). Edward Elgar Publishing.

Meijers, E., Hoogerbrugge, M., & Cardoso, R. (2018). Beyond polycentricity: Does stronger integration between cities in polycentric urban regions improve performance? Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 109(1), 1–21.

OECD (2024), Getting to Services in Towns and Villages: Preparing Regions for Demographic Change, OECD Rural Studies, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/df1e9b88-en.

Porsche, L., Steinführer, A., & Sondermann, M. (Eds.). (2019). Kleinstadtforschung in Deutschland – Stand, Perspektiven und Empfehlungen (Arbeitsberichte der ARL 28). Hannover: ARL.

Reilly, W. J. (1929). Methods for the Study of Retail Relationship. University of Texas Bulletin No. 29.44.

Salamin, G. (2025). Európai trendek – hazai átalakulás a tervezésben: A magyarországi területi és településtervezés és változásainak értékelése az európai típusok és trendek fényében. Tér és Társadalom, 39(4), 3–38.

Salamin, G., & Péti, M. (2019). Tervkészítéstől a governance-ig. A térbeli tervezés európai fogalma, jelentései és lehetséges hazai kapcsolódásai. Tér És Társadalom, 33, 7–28.

Servillo, L., Atkinson, R., Smith, I., Russo, A., Sýkora, L., Demazière, C., és Hamdouch, A. (2014). TOWN, small and medium sized towns in their functional territorial context (Final Report). ESPON és KU Leuven.

Tóth, G. (2024). Agglomerációk, településegyüttesek és vonzáskörzetek Magyarországon, 2024. Területi Statisztika, 64(3), 356–379.

Tóth, G., & Nagy, Z. (2013). Eltérő vagy azonos fejlődési pályák? A hazai nagyvárosok és térségek összehasonlító vizsgálata. Területi Statisztika, 53(6), 593–612.

Tóth, G., & Nagy, Z. (2024). Eltérő vagy azonos fejlődési pályák? A hazai nagyvárosok és vonzáskörzeteik 2001 és 2021 közötti változása. Területi Statisztika, 64(2), 150–176.